

Αντωνίου Αθανάσιος
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Μπαρτσιώκας Αντώνης
Αναπληρωτής Καθηγητής Ανθρωπολογίας, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Από την απολιθωμένη πανίδα του Πλειστοκαίνου της Βραυρώνος στα ιερά ζώα της Βραυρωνίας Αρτέμιδος

Σύμφωνα με τον Αντωνίου (1980, 1990), η Βραυρώνα Άρτεμις είχε και προστάτευε πολλά ιερά ζώα όπως η άρκτος, ο αγριόχοιρος, το ελάφι, ο λαγός, το άλογο, η αίγα, ο ταύρος, ο σκύλος, ο λέων και τα πουλιά όπως ο πετεινός. Αυτή ακριβώς είναι κατ' αντιστοιχία και η πανίδα του σπηλαιού (βαράθρου) της Βραυρώνος, που ανασκάφηκε από ελληνοαυστριακή ομάδα Παλαιοντολόγων (Symeonidis, Bachriayer και Zapfe 1980, Symeonidis και Rabeder 1995) πολλά από τα οποία ζώα έχουν εξαφανιστεί σήμερα από τη Βραυρώνα: *Ursus arctus* (φαιά αρκούδα), *Sus scrofa*, *Cervus laphus*, *Lepus europeus*, *Eipus of hydrantinus*, *Capra sp.* (cf. *aegagrus*), *Rison donasus*, *Felis sylvestris*, *Panthera pardus* και πολλά είδη πτηνών όπως το *Alectoris graeca*. Η πανίδα αυτή έχει ηλικία περίπου 7-25 χιλιάδες χρόνια πριν από σήμερα (Nagel 1999), δηλ. από το τέλος του Ανώτερου Πλειστόκαινου μέχρι και το κατώτερο Ολόκαινο. Ακόμα και η περιοχή της Βραυρώνος φαίνεται ότι πήρε την ονομασία της από τη φαιά αρκούδα (*Ursus arctus*) που ζούσε στην περιοχή, αφού στα Γερμανικά λέγεται Braunbar και στα Αγγλικά Brown bear (Αντωνίου, 1976, 1988).

Τα λίθινα εργαλεία που βρέθηκαν στο βάραθρο της Βραυρώνος, που απέχει περί το ένα χιλιόμετρο από το Ιερό της Αρτέμιδος, μαρτυρούν τη στενή σχέση που είχε ο άνθρωπος από την Προϊστορική εποχή με τα ζώα της περιοχής, που πρέπει να ήταν μια σχέση κυνηγιού σε λογικά όμως πλαίσια, για τη διατήρηση της πανίδας. Η σχέση αυτή φαίνεται ότι διατηρήθηκε και στη Νεολιθική εποχή και συνεχίστηκε πολύ αργότερα μέχρι που κατέληξε στην ιεροποίηση των ζώων αυτών και στη λατρεία της Αρτέμιδος, που τα προστάτευε.

Το ιερό της Αρτέμιδος με την πηγή του βρίσκεται στην καρδιά ενός καταπληκτικού υδροβιότοπου στις εκβολές του Ερασίνου ποταμού και απέχει από τη θάλασσα περί τα 500 μέτρα. Ως γνωστό, από την Οικολογία, τα δέλτα των ποταμών, όπως αυτό του Ερασίνου, είναι τόποι έλξης πολλής-πλούσιας πανίδας και

αναμφίβολα αυτό θα ίσχυε ακόμη περισσότερο στο παρελθόν για τη Βραυρώνα, όπως μαρτυρούν τα ιστορικά, τα αρχαιολογικά, τα γεωλογικά, και τα παλαιοντολογικά δεδομένα της περιοχής. Αλλά και ο δασικός βιότοπος που μαρτυρείται από τα γεωλογικά και παλαιοντολογικά δεδομένα πρέπει να αντιστοιχεί στο άλσος του ιερού της Βραυρωνίας Αρτέμιδος.

Συμπερασματικά, η λατρεία της Βραυρωνίας Αρτέμιδος και των ιερών της ζών έχει τις ρίζες της και την προέλευσή της στα ζώα της και στην πλούσια πανίδα που ζούσε στη Βραυρώνα πριν από το τέλος του Ανώτερου Πλειστοκαίνου μέχρι και το Ολόκαινο, δηλαδή πριν από 7-25 χιλ. χρόνια περίπου, όπως τεκμαίρεται από την Παλαιοντολογία της περιοχής. Με άλλα λόγια, τα απολιθωμένα ζώα επιβιώνουν και κατά τους ιστορικοαρχαιολογικούς χρόνους, ως ιερά ζώα της Βραυρωνίας Αρτέμιδος, όπου μετά την εξαφάνισή τους διατηρούνται μέχρι σήμερα ως ιερές τελετές και τοπωνύμια (Αντωνίου, 1976, 1988).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνίου Αθ. 1980. «Η Βραυρωνία Άρτεμις και τα ιερά της ζώα. Μελέτες γύρω από την Αρχαία Ιστορία», *Ηπειρωτική Εστία*, σ. 23-25.
- Αντωνίου Αθ. 1990. «Βραυρών. Συμβολή στην ιστορία του ιερού της Βραυρωνίας Αρτέμιδος». *Διδακτορική διατριβή στο Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης*.
- Nagel, D. 1999. «Panthera pardus vraonensis» n. ssp., a new leopard from the pleistocene of Vraona/Greece, *N. Jb. Geol. Palaoni. Mh.*, 3: 129-150, Stuttgart.
- Symeonidis N., Bachmayer F. und Zapfe H. 1980. «Ergebnisse weiterer Grabungen in der Höhle von Vraona» (A..., Griechenland), *Annales Géologiques des Pays Helléniques*, 30: 291-299.
- Symeonidis N. und Rabeder G. (Eds.) 1995. «Das Jungpleistozan in der 'Höhle' von Vraona auf Attika in Griechenland», *Annales Géologiques des Pays Helléniques*, 30: 1-109.
- Αντωνίου Αθ. 1976. «Το αρχαίο τοπωνύμιο «Βραυρών» και η ετυμολόγησή του». *Ανάπτυπον εκ της «Ηπειρωτικής Εστίας»*, Ιωάννινα, σ. 1-7 (ιδιαίτ. σελ/ση).
- Αντωνίου Αθ. 1988. «Ιστορική και ετυμολογική έρευνα του τοπωνυμίου Βραυρώνα», *Πρακτικά Γ' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής*, Καλύβια, σ. 183-196.